

TIỂU THUYẾT *RUỒNG BỎ* CỦA JOHN MAXWELL COETZEE NHÌN TỪ LÝ THUYẾT PHÊ BÌNH HẬU THỰC DÂN

CHU ĐÌNH KIÊN

Trường Cao đẳng Sư phạm Thừa Thiên Huế

Email: chudinhkiengdmn2015@gmail.com

Tóm tắt: Năm 1994 chủ nghĩa Apartheid chính thức sụp đổ ở Nam Phi sau sự kiện nhà cầm quyền F.W de Klerk chính thức tuyên bố về việc bãi bỏ các đạo luật phân biệt chủng tộc, Đảng ANC lên nắm chính quyền và Nelson Mandela trúng cử tổng thống. Một chế độ mới được lập ra của chính người nô lệ da đen. *Ruồng bỏ* là tiểu thuyết xuất sắc của J.M. Coetzee được viết trong bối cảnh lịch sử đó. Với nhiều ẩn dụ đằng sau câu chuyện cá nhân của giáo sư David Lurie, nhà văn đạt giải thưởng Nobel Văn học 2003 đã bóc trần thực trạng bạo lực, tối tăm của đất nước Nam Phi thời kỳ hậu Apartheid. Trong bài báo này, từ tiểu thuyết *Ruồng bỏ* chúng tôi tham chiếu lý thuyết phê bình hậu thực dân để có những kiến giải về tình hình Nam Phi trong mối quan hệ chủng tộc khi chuyển đổi quyền lực và thân phận con người trong trật tự xã hội mới.

Từ khóa: Hậu Apartheid, hậu thực dân, tiểu thuyết *Ruồng bỏ*, John Maxwell Coetzee.

1. ĐẶT VẤN ĐỀ

Lý luận của chủ nghĩa hậu thực dân bắt nguồn từ lý luận “*bá quyền văn hóa*”, “*quyền lãnh đạo văn hóa*” của A. Gramsci. Các công trình *Da đen mặt trắng* (Black skin, white masks), *Những kẻ bất hạnh trên thế giới* (The wretched of the earth) của Frantz Fanon có tác dụng khai sáng cho lý luận chủ nghĩa hậu thực dân. Hậu thực dân ở Nam Phi gắn liền với thời kỳ sụp đổ của chế độ Apartheid vào năm 1990. “Apartheid xuất hiện từ năm 1917, nhưng chế độ chính trị này phải đến năm 1948 mới được chính thức thiết lập và tồn tại kéo dài cho đến 1994. Chính sách phân lập đã loại tất cả những người không phải là da trắng ra khỏi các cơ quan quyền lực, trừ một số rất ít người da màu” [7]. Các cá nhân trong xã hội bị phân loại theo chủng tộc. Sự phân loại đó được thừa nhận về mặt pháp lý và được xây dựng thành luật để quản lý các nhóm người trong xã hội.

Lý thuyết hậu thực dân (post-colonialism) được Edward W. Said khởi xướng vào năm 1978 với công trình *Chủ nghĩa phương Đông (Orientalism)*. Lý thuyết này có mối liên hệ sâu xa với chủ nghĩa Giải cấu trúc, đó là việc giải quan niệm đề cao văn minh phương Tây, văn minh của kẻ thực dân với huyền thoại khai hóa cho các dân tộc thuộc địa. E.W. Said đề cập đến phạm trù *Cái khác* (Otherness), *Kẻ khác* (the Other) như một chủ thể vừa khác biệt về văn hóa, vừa có bản sắc văn hóa riêng so với văn hóa thực dân phương Tây. “Nền văn hóa phương Đông vốn là cựu thuộc địa này đòi hỏi có tiếng nói riêng được tôn trọng bình quyền với văn hóa của cựu thực dân phương Tây, và có thể

đôi thoại với nó” [6, tr. 56]. Việc giải cấu trúc diễn ngôn thực dân có vị trí, vai trò quan trọng trong lý thuyết Hậu thực dân.

Tiểu thuyết *Ruồng bỏ* (*Disgrace*) là một trong những tác phẩm tiêu biểu được viết vào giai đoạn nhạy cảm về chính trị của Nam Phi những năm đầu thế kỷ XX. Cuốn sách đã giúp J.M. Coetzee trở thành nhà văn đầu tiên giành danh hiệu này lần thứ hai (lần đầu tiên là tiểu thuyết *Cuộc sống và thời đại của Michael K*). Nhân vật chính trong *Ruồng bỏ* là giáo sư David Lurie, 52 tuổi, hai lần li dị vợ, có quan hệ tình dục với sinh viên Melanie nên bị đuổi khỏi trường, trôi dạt về nông trại của con gái tên là Lucy. Nơi đây, ông chứng kiến ba người da đen làm nhục con gái mình. Trong bữa tiệc tại nhà Petrus - hàng xóm của Lucy, ông nhìn thấy một trong những người da đen đó và ông đã lên tiếng đòi công bằng, nhưng Petrus chối phăng và hứa sẽ bảo vệ Lucy với điều kiện cô phải kết hôn với hắn, mặc dù hiện hắn đã có vợ và hai con. Lucy từ chối báo cảnh sát, chấp nhận cái thai và làm vợ bé của Petrus, nhường toàn bộ đất đai cho Petrus, chỉ giữ lại ngôi nhà. David đau đớn vì bất lực, mất niềm tin. Ông thuyết phục Lucy từ bỏ trang trại, nhưng Lucy từ chối. Vì muốn sống gần với con gái, ông đã nhận công việc ở trại “Liên đoàn bảo vệ động vật”. Trong một lần, David trở lại thành phố và tìm đến nhà Melanie để nói lời xin lỗi. Đến trường Đại học, ông nhận thấy sự ghẻ lạnh của đồng nghiệp, về nhà thấy nhà cửa bị cướp tan hoang. Ông đành quay lại thuê nhà cạnh trang trại của Lucy và tìm nguồn vui trong công việc “bảo vệ động vật”, nhưng thực chất đó là nơi thiêu hủy động vật già yếu và bệnh tật. Hình ảnh David bên con chó tàn tật cuối tiểu thuyết đang lúc lắc cái chân sau tàn tật, ngửi mặt ông, liếm má ông, liếm môi, liếm tai ông là chi tiết đầy ẩn dụ cho thân phận trí thức nói riêng và con người Nam Phi nói chung thời đại hậu thực dân.

Tiểu thuyết *Ruồng bỏ* đặt ra nhiều vấn đề nổi cộm của xã hội Nam Phi thời đại hậu thực dân. Thân phận người tri thức? Ai là *Kẻ mạnh*? Ai là *Kẻ khác* trong xã hội đen trắng chưa rạch ròi quyền lực? Bị kịch bị ruồng bỏ của người da trắng ở đất nước da đen được giải quyết như thế nào? Nhân cách của con người và bản năng sinh vật cái nào quan trọng hơn?... Ở đây, chúng tôi dựa vào lý thuyết hậu thực dân để có kiến giải những đặc trưng cơ bản của xã hội Nam Phi hậu Apartheid từ cái nhìn của J.M. Coetzee - kẻ viết tiểu thuyết từ tâm thức hậu thực dân.

2. J.M. COETZEE - NGƯỜI VIẾT TIỂU THUYẾT TỪ TÂM THỨC HẬU THỰC DÂN

Nhà văn J.M. Coetzee (09/02/1940) sinh tại Cape Town, Nam Phi. Là người con đầu trong gia đình có hai anh em. Mẹ là một giáo viên tiểu học, cha là luật sư có thời gian phục vụ trong quân đội Nam Phi, Bắc Phi và Ý từ năm 1941 - 1945. Mặc dù cha mẹ không phải là người Anh, nhưng ngôn ngữ Anh được sử dụng trong gia đình như thứ ngôn ngữ chính thức trong sáng tác và cuộc sống. Năm 1965, J.M. Coetzee vào học trường Đại học Texas tại Austin. Năm 1968, tốt nghiệp tiến sĩ bằng tiếng Anh, ngôn ngữ học, và ngôn ngữ Đức. Luận án tiến sĩ của ông viết về việc dùng máy tính trong phân tích các tiểu thuyết của Samuel Beckett. J.M. Coetzee bắt đầu viết tiểu thuyết năm 1969. Tác phẩm đầu tiên là *Dusklands* (1974), xuất bản tại Nam Phi. Ông còn là một phiên dịch viên văn chương Hà Lan và tiếng Afrikaans sang tiếng Anh. Năm 2002, J.M.

Coetzee di cư sang Úc, sống với người vợ sau Dorothy Driver ở Adelaide (miền nam nước Úc), nơi ông giữ một chức vụ danh dự tại Đại học Adelaide. Với thân phận tha phương, lưu đầy đã tạo nên những ấn ức “Kẻ khác” trong bản thân con người của ông.

J.M. Coetzee có lối sống kín đáo, không muốn phô bày cái tôi cá nhân của mình. Có nhiều người cho rằng đó là sự kín đáo đến lập dị. Hai lần được trao giải thưởng Booker (1983 và 1999), ông đều không đến dự lễ. Ông đặc biệt không thích trả lời phỏng vấn. Trong bài phỏng vấn của Lin Sampson (*Looking for the heart of J.M. Coetzee*) giọng của J.M. Coetzee nghe “rời rạc như thể được gọt dần từng lớp cho đến lúc trở nên thì thầm” [7]. Cách im lặng hay chỉ trả lời ngắn gọn, khô khốc ấy chính là biểu hiện của thái độ buộc độc giả của mình phải đối diện với những vực thẳm của thực trạng xã hội Nam Phi đang phơi bày. Nói như Graham Pechey khi nhận xét về J.M. Coetzee: là “kẻ tha hương ngay trên chính quê hương mình” [5]. Ông là người gốc Đức, sinh trưởng ở Nam Phi, viết văn bằng tiếng Anh, làm giảng viên thỉnh giảng nhiều trường đại học khác nhau trên khắp nước Mỹ và châu Âu, hiện nay đang sinh sống tại Úc. Có thể nói nguồn gốc xuất thân và môi trường giáo dục ít nhiều mang lại cảm quan xa lạ trên mảnh đất Nam Phi. Đồng thời sự nhạy cảm của một nhà văn đã khiến J.M. Coetzee trăn trở nhiều về bản thể cũng như xã hội thời hậu chiến.

Hầu hết các tác phẩm của J.M. Coetzee đều tập trung vào những vấn nạn của xã hội thực dân và hậu thực dân. Ngay từ tiểu thuyết đầu tiên *Dusklands* (1974) cho đến *Đợi bọn mọi* (*Waiting for Barbarians*, 1982), *Cuộc đời và thời đại của Michael K* (*The Life and Times of Michael K*, 1984), *Kẻ thù* (*Foe*, 1987) hay *Ruồng bỏ* (*Disgrace*, 1999)... đều toát lên cái nhìn hoài nghi trước các giá trị mà người phương Tây áp đặt lên châu Phi và những di chấn của nó để lại. Đa số các nhân vật của J.M. Coetzee đều mang trong mình mặc cảm về thân phận thuộc địa. *Giữa miền đất ấy* (*In the Heart of the Country*) được viết năm 1977, giữa lúc không khí Apartheid ở Nam Phi chưa bao giờ ngớt ngạt hơn thế. Tác phẩm gồm có 255 trang với 266 đoạn khúc ngắn, là những ghi chép của một cô gái da trắng tên là Magda. Tiểu thuyết được xây dựng bởi những ấn ức, sự căm hận và trả thù của người da trắng đối với người da đen. *Giữa miền đất ấy* là ẩn dụ gây sốc về xã hội Nam Phi hiện đại, về ông chủ thực dân và người nô lệ bản địa, về những khát vọng kiểu Âu châu và sự rộng lớn và cô đơn của Phi châu. *Người chạm* là câu chuyện kể về nhà nhiếp ảnh Paul Rayment, người đã bị mất một chân trong vụ tai nạn xe đạp. Cuộc sống cô đơn của ông bắt đầu thay đổi từ đó. Nhất quyết từ chối lắp chân giả, Paul Rayment trở về căn hộ độc thân của mình ở Adelaide, không thoải mái vì phải phụ thuộc vào người khác. Paul Rayment đã phải vật lộn vô vọng khi nhìn lại sáu mươi năm đời mình, nhưng tinh thần ông phấn chấn khi gặp và yêu Marijana, nữ điều dưỡng của ông, một phụ nữ Croatia đang vất vả nuôi gia đình trên mảnh đất xa lạ. Với *Đợi bọn mọi*, J.M. Coetzee đưa người đọc đến một biên ải xa xôi không tên, cách xa trung tâm thủ đô. Nhân vật chính của câu chuyện là một vị Quan tòa, sống nhiều năm ở thị trấn này, hiểu rất rõ những gì mà Đế chế đang làm và sự thực, bản chất của mọi rợ. Ông quay lưng với Đế chế mà trước đây ông hết mực cung phụng, cuơ mang một cô gái tàn phế vì bị tra tấn. Cha cô ta chết trong những lần bị đánh đập. Vị Quan tòa đánh đổi mạng sống của mình để bảo vệ, chăm sóc cho cô gái và tìm cách đưa cô ta trở về với

dân tộc. Cuối cùng, ông bị Đế chế bắt giam, tra khảo, đánh đập như tù binh... Cuộc chiến vùng biên giới tạm lắng xuống khi tất cả đều mệt mỏi, rã rời. Cuộc sống của thị trấn trở lại với sinh hoạt hằng ngày đầy biến động và lo âu... Tóm lại, tất cả các nhân vật trong tiểu thuyết của J.M. Coetzee đều mang mặc cảm về thân phận thuộc địa, dù chế độ tàn khốc Apartheid đã sụp đổ.

Cuộc đời của J.M. Coetzee là một cuộc rong ruổi dài vô tận từ vùng đất này đến vùng đất khác. Hơn ai hết, ông nhận thấy được thân phận đắng cay, tủi cực của những kẻ tha phương trên đất người. Nỗi cô đơn bị ruộng bỏ quán riết đời bản thân ông, ngay cả khi ông ở trên chính quê hương Nam Phi của mình.

3. DIỄN NGÔN “KẺ MẠNH” - NGƯỜI DA TRẮNG VÀ BI KỊCH QUYỀN LỰC THƯỢNG ĐẲNG

Để xây dựng nên bức tranh xã hội hậu thuộc địa ở Nam Phi, J.M. Coetzee đã xây dựng nên hai sự kiện cơ bản trong tiểu thuyết *Ruộng bỏ*: giáo sư David có quan hệ tình dục bất chính với cô sinh viên Melanie, bị trường Đại học Cape Town đuổi việc và vụ Lucy bị những kẻ da đen lạ mặt hãm hiếp trước mặt ông ở ngay trên nông trang trước kia vốn yên bình. David Lurie là giáo sư dạy ngôn ngữ hiện đại và phụ giảng môn thông tin tại trường Đại học Tổng hợp Cape Town. Ông đam mê nghiên cứu các nhà thơ lãng mạn và đang ôm ấp ý tưởng viết một tác phẩm về Byron, đó là vở nhạc kịch: *Byron ở Italy*, khúc mộng tưởng về tình yêu khác giới dưới dạng một vở opera. Là một bậc trí thức nhiều đam mê, lãng mạn, khao khát lí tưởng, có tài chính vững vàng, có trách nhiệm cao trong dạy học, tất cả hội đủ điều kiện cho David Lurie cuộc sống thoải mái, yên bình. Nhưng David còn là một tín đồ của thần tình yêu. “Với tầm cao của ông, bộ khung đẹp đẽ, nước da màu ô liu, mái tóc trắng, ông luôn có vẻ quyến rũ” [1, tr.13]. Ông có đời sống tình dục mãnh liệt “mỗi tuần chỉ chín mươi phút có đàn bà cũng đủ làm ông hạnh phúc” [1, tr.11]. Vì thế “trong suy nghĩ của ông, một người đàn ông bay mười hai tuổi, đã hai lần ly hôn như ông giải quyết vấn đề tình dục như thế là khá tốt” [1, tr.5]. Có thời gian ông rơi vào trạng thái lo âu, khắc khoải sau những lần quan hệ bừa bãi: chung chạ với vợ của đồng nghiệp, những du khách trong các quán rượu ở bến cảng, kể cả những cô gái điếm. Và ông đã nghĩ đến việc cắt bỏ dương vật để tìm con đường giải thoát cho những ham muốn của mình. “Một người đàn ông ngồi trên ghế tự cắt bỏ: một cảnh tượng thô bỉ, nhưng trên một góc độ nào đó, cũng chẳng thô bỉ hơn là chính người đàn ông đó hi hục trên thân thể một người đàn bà” [1, tr.17]. Ông giải quyết vấn đề sinh lý với bất kỳ ai, kể cả sinh viên của mình.

Ban đầu David Lurie nghĩ rằng mình là kẻ vô tội trong mối quan hệ với Melanie. Xét về địa vị ông là người da trắng, giáo sư của Melanie, là giai tầng thượng đẳng trong xã hội. Cuộc phiêu lưu tình ái với cô sinh viên chỉ là thỏa mãn cơn khát dục năng đàn ông của mình. Nhưng vụ việc đã bị Melanie khiếu nại và đưa ra Hội đồng kỉ luật nhà trường và ông đã gặp nhiều rắc rối, phiền toái. David đã chống đối lại Hội đồng kỷ luật và cho rằng ông chỉ là kẻ trung thành của thần Eros và đó là quyền năng vốn có của một người đàn ông mà Thiên Chúa ban tặng. Nhưng cuối cùng ông vẫn bị đuổi khỏi trường, mất việc và trở về nông trại của con gái. Tại đây, khi chứng kiến con gái ông bị nhóm tội

phạm hãm hiếp, ông đã phản kháng, đòi quyền lợi cho Lucy mãnh liệt, nhưng ông lại thất bại. Bởi ở đây là nông trang hẻo lánh chứ không phải là thành phố Cape Town. Điều này chứng tỏ vị thế quyền lực của người da trắng đối với người da đen có sự thay đổi. Trong thời kì Apartheid, giáo sư David là người da trắng, có vị thế cao theo đạo luật của một nhóm người châu Âu đặt ra. Tuy nhiên, chính sách này đã sụp đổ vào năm 1994, nên sức mạnh, vị trí của người da trắng đã không còn như trước nữa. Người da đen đã không im lặng mà đứng dậy chống lại những bất công.

Bao trùm là không khí hòa bình, các luật cấm đoán được phá bỏ, nhưng chưa bao giờ như lúc này, Nam Phi rơi vào thế cực hỗn mang như những năm đầu thập kỉ 90. Thời kì phi chính phủ, chủ nghĩa báo thù áp đặt lên trên luật pháp, cấu trúc đời sống tan rã, nơi bản lề của lịch sử con người bị lợi dụng để thanh toán lẫn nhau. Những cuộc truy lùng, bạo động, tàn sát của người da đen đối với người da trắng; người da trắng sống tha hương dễ hiện tồn, bị đe dọa, bị ruồng bỏ. Khi David đến Eastern Cape thăm Lucy thì họ bị tấn công và mất cắp tài sản, trong khi ở thành phố, nhà của ông cũng bị tấn công, cướp phá. Sự hỗn loạn của đất nước đa chủng tộc, đa văn hóa trở thành cực diện thách thức mới thời kì hậu thực dân. Bạo lực, bài ngoại và cướp bóc... diễn ra khắp nơi ở Nam Phi.

Sau khi rời khỏi trường Đại học Cape Town, ở một góc độ nào đó, David không còn là kẻ mạnh - người tri thức truyền đạt văn minh hiện đại phương Tây. Ông trở về với công việc làm thuê cho Petrus và nhận nhiệm vụ chăm sóc động vật bị bỏ rơi mà thực ra đó là việc của một thầy tế của thời đại mới là cố gắng làm giảm nhẹ gánh nặng của những con vật đang đau đớn ở Phi châu. Khi nhìn lũ chó, ông thì thầm với chính bản thân: “Chúng ta đều là bị bỏ rơi, đúng không nào?” [1, tr.104]. Những tâm sự của một giáo sư hàng đầu của một trường đại học nổi tiếng với chú chó Katy già tội nghiệp cũng chính là bi kịch của chính bản thân ông: “Buồn cười thật, con cháu nó rải khắp quận này, vậy mà chẳng đứa nào vui lòng san sẻ mái nhà với nó. Nhưng chúng cũng chẳng có quyền mời. Chúng chỉ là một phần của nã, một bộ phận của hệ thống báo động mà thôi” [1, tr.105]. Người tri thức - Kẻ mạnh dường như vô nghĩa trong xã hội Nam Phi trắng đen, phải trái phức tạp lúc bấy giờ.

Khoảng thời gian giáo sư David bị ruồng bỏ để trở về cuộc sống ở nông trại với Lucy biểu hiện rõ nhất bi kịch của kẻ mạnh - người da trắng. Ở giữa miền sa mạc xa xôi, không phải là cô gái da trắng Lucy có quyền quyết định số phận của mình. Đã có ba người da đen lạ mặt tấn công nhà của bố con Lucy đốt phá, hãm hiếp con gái ngay trước mặt ông. David cố gắng chống cự, giải quyết bằng mọi thứ tiếng, “nhưng cả tiếng Italy lẫn tiếng Pháp không cứu được ông ở cái vùng châu Phi đen tối nhất này” [1, tr.127]. Hậu Apartheid, người da trắng có thể bị tấn công bất cứ lúc nào. Tình hình chính trị vô cùng bất ổn, chuyện cướp bóc, hãm hiếp “xảy ra hàng ngày, hàng giờ, hàng phút, ở từng phần trên đất nước này” [1, tr.131]. Sau sự kiện đó, David cố gắng đòi lại công bằng, nhưng đó là điều không thể ở vùng đất hoang mạc hẻo lánh. Đối với Lucy, cô chấp nhận chuyện đó là một phần của cuộc sống. Cô có thai với người da đen và chấp nhận làm vợ bé của Petrus để nhận sự bảo lãnh, kể cả việc phải dâng toàn bộ đất đai cho lão. Lucy có

về là người thức thời hơn cha cô. Việc Petrus mời những người da đen trong đó có cả cậu bé Pollux, một trong những kẻ tấn công hai cha con cô đã cảnh báo cho Lucy hiểu rằng: nếu cô không dựa dẫm vào ông ta thì cô có thể bị tấn công lần thứ hai hoặc buộc phải rời khỏi mảnh đất này. Cuối cùng Lucy đã quyết định ở lại nông thôn và làm “*kẻ khác*” cho Petrus. Đành chấp nhận với quyết định của con gái mình, David làm việc cho Petrus, miễn cưỡng phụ giúp Bev Shaw tại phòng khám động vật, phó mặc vai trò đảo ngược vị thế lịch sử.

Như vậy, xã hội hậu thực dân ở Nam Phi đã bị đảo lộn vị thế của kẻ mạnh và kẻ yếu. Kẻ mạnh là người da đen, da màu bản xứ. Kẻ yếu là người da trắng bị tấn công. Đồng thời hàng loạt các vấn đề phát sinh như: đói nghèo, bạo lực, hãm hiếp, ngoại tình, đồng tính, dịch AIDS... trở nên nóng bỏng hơn bao giờ hết [xem thêm 3].

4. DIỄN NGÔN “KẺ KHÁC” VÀ BI KỊCH LƯU VONG

Trong tiểu thuyết của J.M. Coetzee, các vấn đề chính trị không được phản ánh một cách gay gắt như các sáng tác của F.Kafka nhưng thông qua những biểu tượng ẩn dụ xuyên suốt các tác phẩm của ông người đọc có thể thấy được phần nào bức tranh chính trị xã hội thời kì hậu thực dân. Đó là tình trạng cô đơn, phân chia, tách biệt, không kết nối của người da trắng và người da đen, giữa ông chủ và người làm công, giữa cha với con trong *Giữa miền đất ấy* (In the Heart of the Country, 1977). Đó là hành trình tìm kiếm bản thể, quê hương, niềm tin và cuộc chạy trốn khỏi những hàng rào ngăn cản vô hình do chính phủ lập ra của Michael K trong *Cuộc đời và thời đại của Michael K* (Life and Times of Michael K, 1983). “Hành trình mang hộp tro người mẹ Anna K của Michael K mang sắc thái hài hước đen thường bắt gặp trong tiểu thuyết của F.Kafka: rất nhiều kẻ, chủ yếu là lính điều bắt Michael K chia hộp ra để chúng khám xét, cái nhìn của chúng đầy nghi kỵ và thậm chí có kẻ còn bóc tro ấy ngửi” [2, tr.60]. Thói nghi kỵ lên ngôi trong xã hội chưa phân biệt rạch ròi trắng - đen. Có thể nói, trong hoàn cảnh đó, tâm lòng của Michael K được xem là biểu tượng đẹp nhất của tình người còn sót lại. Hóa ra, thằng ngốc Michael K đã lên địa vị của một nhà thông thái dạy cho người đời biết rằng tình cảm thiêng liêng nhất trên đời là tình mẫu tử, thói nghi kỵ, đánh mất niềm tin là điều kiện để con người biến thành con vật.

Diễn ngôn *Kẻ khác* và bi kịch lưu vong của giáo sư David bắt đầu từ mối quan hệ của ông và cô sinh viên Melanie bị tố giác. Hội đồng trường Đại học Cape Town đưa ông ra kỷ luật vì phạm vào điều 3.1, chính xác như lời đưa tin của tờ báo Argus là: “Một giáo sư phải ra trước trước Hội đồng kỷ luật vì tội quấy rối tình dục”. Đoạn chất vấn giữa giáo sư David và Hội đồng trường Đại học là một đoạn viết rất thú vị về bản chất của con người, cũng từ đó mà làm nổi bật sự kiêu ngạo và cô độc của một con người. David bị đánh bật ra khỏi xã hội văn minh nơi ông đã sống và phải về nông thôn nương dựa vào con gái. Ông bắt đầu học cách thích nghi cuộc sống ở đây nhưng ông luôn đứng ở những lần ranh của sự thỏa hiệp và phản kháng. Xã hội hoang dã này dường như không thể nào thuộc về ông. David giận dữ uất ức vì những kẻ đã hiếp con gái mình. Ông ép Lucy phải tố cáo chúng, nhưng ông thua cuộc. Lucy không còn muốn ở cạnh ông nữa. Cô vượt qua cuộc hiếp dâm bằng sự bình an tại nông thôn, bằng những người

bạn quê kệch đang che chở và im lặng ở cạnh cô. Chỉ có ông là người duy nhất cô càng rời xa bởi những cuộc tranh cãi không hồi kết với ông.

Sau khi bị ba thanh niên da đen đốt phá nông trại, con gái bị hãm hiếp, đất đai bị Petrus cướp đoạt, David trở thành kẻ lang thang. “Thỉnh thoảng ông đến cửa hàng ở Salem, và chỉ đến Grahamstown vào thứ Bảy. Rất nhanh chóng, ông trở thành một người ẩn dật, một người sống ẩn dật ở nông thôn” [1, tr.160]. Dần dần David nhận ra mình đang mất phương hướng, ông đang mắc kẹt ở một nơi hoàn toàn biệt lập, trốn tránh bọn da đen hung ác sẵn sàng báo thù, chăm sóc con gái và giải cứu số phận của những động vật bất hạnh. Việc ông bị ném vào một vùng thôn quê Nam Phi, xa cách hoàn toàn nền văn minh của người da trắng, buộc ông phải chứng kiến sự man rợ của một xã hội, mà không thể cất tiếng lên án, với cảnh giết mổ động vật, cảnh cướp bóc, thậm chí hiếp dâm... chính là một hình thức mà tác giả đã chọn để nhân vật ném trái nõi đau, hoàn tất một hành trình bị ruồng bỏ của con người.

Cả hai môi trường thành phố và nông thôn đều không thừa nhận sự tồn tại của David. Cuối cùng chấp nhận cuộc sống bất ổn nơi đây, ông chán cảnh sống chỉ có một chiếc vali, chán lắng nghe tiếng sỏi xào xạo trên đường. “Ông muốn lại được ngồi bên bàn làm việc của ông, ngủ trong giường của ông. Nhưng Cape Town xa xôi quá, gần như là một nước khác” [1, tr.188]. Nông thôn là nơi ông chọn - “đây là nơi ông sống vì hiện tại, vào lúc này, ở nơi này”. Nhưng các vụ cướp bóc, ăn trộm vẫn diễn hằng ngày với mức độ ngày càng nguy hiểm hơn. David là người duy nhất mà Lucy có thể trông cậy, nhưng sự bảo vệ của ông cũng rất mong manh. Thân phận người da trắng ở châu Phi bị đẩy đến bị kịch tận cùng. “Những cảm xúc lại tràn ngập con người ông: sự bơ phờ, hồ hững, không trọng lượng như ông bị ăn rỗng hết từ bên trong đến tận vỏ trái tim” [1, tr.207]. Mọi lựa chọn đều đau đớn, xáo trộn và đầy đánh đổi. Điều đó càng thể hiện rõ chủ nghĩa hoài nghi của J.M. Coetzee, như lời nhận xét của viện hàn lâm Thụy Điển khi trao giải Nobel cho ông năm 2003: “một nhà hoài nghi triệt để”.

Điều đặc biệt trong các tiểu thuyết của J.M. Coetzee là ông không bao giờ miêu tả xung đột mâu thuẫn gay gắt giữa người da đen với da trắng, giữa các đảng phái chính trị trên đất nước. Bằng cách đưa nhân vật của mình đối diện với những cảnh huống khác nhau, J.M. Coetzee đã đẩy các cuộc chiến lên đến đỉnh điểm. “Trong tiểu thuyết *Cuộc đời và thời đại của Michael K*, Coetzee không hề nói rõ đây là cuộc chiến gì, nhân danh ai và vì ai? Tất cả là khối hỗn độn của xã hội Nam Phi thời hậu thực dân” [2, tr.61]. Chi tiết lính đồng băng đánh nhau với những người trên núi, những người đặt mìn làm hỏng đường ray, làm rối loạn nhịp điệu sống hằng ngày trong *Cuộc đời và thời đại của Michael K* hay câu chuyện ba thanh niên da đen đốt phá, cướp bóc, hãm hiếp nông trại của Lucy... tất cả biểu hiện của sự bất ổn về chính trị của xã hội Nam Phi, đẩy con người vào thân phận lưu vong.

Mọi cuốn tiểu thuyết của J.M. Coetzee đều phan phui trước mắt người đọc những cuộc đời khắc nghiệt, trong lòng con người luôn chứa đầy hoài nghi, hoài nghi vào tất cả mọi điều xung quanh. Nhưng không phải vì thế mà tiểu thuyết của ông thiếu đi những mảng màu ấm áp, nên thơ, và tuyệt đẹp về con người. Ẩn đằng sau những khúc ca nhàu

nát về thân phận con người là những gam màu tươi sáng của niềm tin, hi vọng vào tương lai. Chính đặc điểm này đã giúp người đọc nhận dạng chân dung J.M.Coetzee khác với những bậc thầy đi trước của mình như F.Kafka, W.Fauner... Đặc biệt trong *Ruồng bỏ*, có rất nhiều đoạn nhà văn viết đẹp đến si mê về thơ ca, âm nhạc, về sự thăng hoa của xúc cảm, về những cánh đồng hoang dã, về lòng tử tế. Con người cần điều đó biết bao, sau đây những túi nhục, ruộng rẫy, và độc ác. Như lời Lucy nói về đứa con mình mang trong bụng bởi ba kẻ da đen hiếp dâm mình: “Đứa bé ư? Không. Con yêu nó làm sao được? Nhưng con sẽ yêu. Tình yêu sẽ lớn lên, người ta có thể tin vào thiên chúc làm mẹ để yêu mà. Con quyết trở thành một người mẹ tốt, David ạ. Một người mẹ tốt và một con người tử tế. Bố cũng nên cố thành một người tử tế đi” [1, tr.134]. Những khoảnh khắc ấy càng khiến cuốn tiểu thuyết bừng sáng trong vẻ đẹp buồn bã đến đau lòng.

5. KẾT LUẬN

Ruồng bỏ đặt nhân vật vào một cuộc sống đầy hoang dã, thậm chí là man rợ. Giữa vùng đất ấy, J.M. Coetzee buộc nhân vật của ông phải đối diện với những lựa chọn mất mát khắc nghiệt. Sự an ủi đã lấp ló đâu đó nhưng hoài nghi vẫn hiện tồn trên từng trang viết, ẩn giấu những tổn thương sâu cùng mà các nhân vật phải chịu đựng. Một điều đặc biệt trong văn chương của J.M. Coetzee chính là khả năng đi sâu vào khai mở những góc ngách tâm hồn của con người. Không đơn giản là phô bày những tâm tư tình cảm, mà ông còn nhuần nhuyễn diễn giải những vấn đề kín đáo nhất, hoang mang, tự vấn tâm tột nhất của con người. *Ruồng bỏ* được viết ở ngôi thứ ba với kỹ thuật đánh tráo chủ thể trần thuật quen thuộc của chủ nghĩa hậu hiện đại. Điều này đã giúp độc giả có thể đi sâu vào tâm lí của nhân vật cũng như khám phá sâu thẳm góc ngách của xã hội Nam Phi đương thời bằng những mẫu thuẫn mang tính biểu tượng. Bằng bạo lực, uy hiếp, cướp bóc người da trắng, người da đen bắt đầu chiếm lĩnh vị thế, thay đổi quyền lực trong trật tự xã hội mới. Petrus cướp đất của Lucy, David phải làm công cho Petrus. “Petrus biểu tượng cho sự ngoan cố, kiên quyết, cứng nhắc giống các lãnh chúa thời đại thực dân. Vậy hậu thực dân là sự lên ngôi của những kẻ như Petrus” [3]. Nam Phi sẽ có một biểu tượng mới và tương lai của Nam Phi sẽ đi về đâu? Đứa con của Lucy - kết quả cưỡng bức, hãm hiếp giữa người da trắng và người da đen sẽ là chủ nhân tương lai. Điều này dự báo sự xung đột không hòa hợp khó tránh khỏi giữa trắng, đen, giữa người bản xứ và người ngoại quốc. Vì vậy chính phủ tự do, dân chủ của Nelson Mandela và khối thịnh vượng Nam Phi sẽ phải gánh vác một trọng trách hòa giải rất lớn trong tình hình hậu thực dân ở quốc gia đa sắc tộc, đa văn hóa này.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] J.M. Coetzee (2004). *Ruồng bỏ (Disgrace)* (Thanh Vân dịch), NXB Phụ nữ, Hà Nội.
- [2] Lê Huy Bắc (2013). *Văn học hậu hiện đại lí thuyết và tiếp nhận*, NXB Đại học Sư phạm, Hà Nội.
- [3] Gilbert Tarka Fai (2014). Post-apartheid South Africa and Patterns of Violence in J.M. Coetzee's *Disgrace* and Phaswane Mpe's *Welcome to Our Hillbrow*, *International Journal of Humanities and Social Science*, Vol. 4, No. 8; June 2014.

- [4] Phương Lưu (2011). *Lí thuyết văn học hậu hiện đại*, NXB Đại học Sư phạm, Hà Nội.
- [5] Andrea Lin 林怡德 (2012). The Shifting of Power - the Post-Apartheid South Africa in “Disgrace”, June 15, 2012, [http://web.ntpu.edu.tw/~shueng/Disgrace \(Andrea\).pdf](http://web.ntpu.edu.tw/~shueng/Disgrace (Andrea).pdf).
- [6] Bửu Nam (2016). *Các trường phái lý luận phê bình văn học phương Tây hiện đại và sự tiếp biến, vận dụng ở Việt Nam*, NXB Đại học Huế, Huế.
- [7] Bonnici Thomas (1999). Coetzee's Disgrace and Postcolonial Power. *Acta, Scientiarum, Maringa'* 23.1 (2001): 87-92.

Title: DISGRACE BY JOHN MAXWELL COETZEE SEEN FROM THE THEORY OF POST-COLONIAL CRITICISM

Abstract: In 1994, Apartheid officially collapsed in South Africa after the authority FW de Klerk had officially announced the abolition of racist laws, the ANC had risen and Nelson Mandela had been elected president. A new regime was created by the black slaves themselves. *Disgrace* is the excellent novel by J.M. Coetzee was written in that historical context. With many of the metaphors behind the personal story of Professor David Lurie, the awardee of the Nobel Prize in Literature 2003 has exposed the dark and violent state of post-apartheid South Africa. In this article, from *Disgrace* we refer to the theory of postcolonial criticism to get interpretations of South Africa situation in racial relations after the power inversion and human condition in the new social order.

Keywords: Post-apartheid, post-colonial, *Disgrace*, John Maxwell Coetzee.